אמר לפניו רבש"ע ולא כך אמרת לי אף לרשעים והיינו דכתיב ועתה יגדל נא כח ה' כאשר דברת לאמר ר' חגא הוה סליק ואזיל בדרגא דבי רבה בר שילא שמעיה לההוא ינוקא דאמר עדותיך נאמנו מאד לביתך נאוה קדש ה' לאורך ימים וסמיך ליה תפלה למשה וגו' אמר ש"מ ארך אפים ראה א"ר אלעזר א"ר חנינא עתיד הקב"ה להיות עטרה בראש כל צדיק וצדיק שנאמר ביום ההוא יהיה ה' צבאות לעטרת צבי ולצפירת תפארה לשאר עמו וגו' מאי לעטרת צבי ולצפירת תפארה לעושים [א] רצונו ומצפים [ב] לישועתו יכול לכל ת"ל לשאר עמו למי שמשים עצמו כשירים ולרוח משפט ליושב על המשפט ולגבורה משיבי מלחמה שערה ולרוח משפט זה הרודה את יצרו וליושב על המשפט זה הדן דין אמת לאמיתו ולגבורה זה המתגבר ביצרו משיבי מלחמה זה שנושא ונותן במלחמתה של תורה שערה אלו שמשכימין ומעריבין בבתי כנסיות ובתי מדרשות אמרה מדת הדין לפני הקב"ה רבש"ע מה נשתנו אלו מאלו אמר לה וגם אלה ביין שגו ובשכר תעו [וגו'] פקו פליליה ואין פוקה אלא גיהנם שנאמר לא תהיה זאת לך לפוקה ואין פלילה אלא דיינין שנאמר ונתן בפלילים: **מתני'** אנשי עיר הנדחת אין להם חלק לעוה"ב שנאמר יצאו אנשים בני בליעל מקרבך וידיחו את (אנשי) [יושבי] עירם ואינן נהרגים עד שיהיו מדיחיה מאותה העיר ומאותו השבט ועד שיודח רובה ועד שידיחוה אנשים הדיחוה נשים וקטנים או שהודח מיעוטה או שהיה מדיחיה חוצה לה הרי אלו כיחידים וצריכין ב' עדים והתראה לכל אחד ואחד זה חומר ביחידים מבמרובים שהיחידים בסקילה לפיכך ממונם פלט והמרובין בסייף לפיכך ממונם אבד הכה תכה את יושבי העיר הזאת לפי חרב החמרת והגמלת העוברת ממקום למקום [א] הרי אלו מצילין אותה [ג] שנא' החרם אותה ואת כל אשר בה ואת בהמתה לפי חרב מכאן אמרו נכסי צדיקים שבתוכה אובדין שבחוצה לה פליטין ושל רשעים בין שבתוכה בין שבחוצה לה הרי אלו אובדין [ד] שנאמר [11] ואת כל שללה תקבוץ אל תוך רחבה וגו' אם אין לה רחוב עושין לה רחוב היתה רחבה חוצה לה כונסין אותה לתוכה שנאמר ושרפת באש את העיר ואת כל שללה כליל לה' אלהיך שללה ולא שלל שמים מכאן אמרו ההקדשות שבה יפדו ותרומות ירקבו מעשר שני וכתבי הקדש יגנזו כליל לה' אלהיך אמר ר"ש אמר הקב"ה אם אתם עושין דין בעיר הנדחת מעלה אני עליכם כאילו אתם מעלים עולה כליל לפני והיתה תל עולם לא תעשה גנות ופרדסים דברי ר' יוסי הגלילי ר"ע אומר לא תבנה עוד לכמות שהיתה אינה נבנית אבל נעשית היא גנות ופרדסים [12] ולא ידבק בידך מאומה מן החרם שכל זמן שהרשעים בעולם חרון אף בעולם אבדו רשעים מן העולם נסתלק חרון אף מן העולם: **גמ'** ת"ר יצאו הן ולא שלוחין אנשים אין אנשים פחות מב' דבר אחר אנשים ולא נשים אנשים ולא קטנים בני בליעל בנים שפרקו עול שמים מצואריהם מקרבך ולא מן הספר יושבי עירם ולא יושבי עיר אחרת לאמר שצריכין עדים והתראה לכל אחד ואחד איתמר ר' יוחנן אמר חולקין עיר אחת לשני שבטים ור"ל אמר אין חולקין עיר אחת לב' שבטים איתיביה ר' יוחנן לר"ל עד שיהו מדיחיה מאותה העיר ומאותו שבט מאי לאו אע"ג דמדיחיה מאותה העיר אי איכא מאותו שבט אין אי לא לא ש"מ חולקין עיר אחת לב' שבטים לא דנפלה ליה בירושה א"נ דיהבו ניהליה במתנה איתיביה [13] ערים תשע מאת שני השבטים האלה מאי לאו ארבע ופלגא מהאי וארבע ופלגא מהאי וש"מ חולקין עיר אחת לב' שבטים לא ארבעה מהאי וחמש מהאי אי הכי לפרוש פרושי

קשיא

אמר לפניו וכו'. והשתא [מסתברא] כמ"ד ארך אפים ראה שכיון שראה [מדה זו] בהקב"ה שהוא ארך אפים אף לרשעים שמח: **עדותיך וגו' ה' לאורך ימים.** היינו מדת ארך אפים ועליה אמר משה עדותיך נאמנו מאד שראה אותו במרום ופסוק זה מרע"ה אמרו דכתיב לעיל מיניה תפלה למשה איש האלהים וגו': **יכול לכל.** למי שעושין רצונו אע"פ שמתגאה: **כשירים.** שיריים שאין נחשבין כך אינו חשוב בעיניו ואינו מתגאה: **ולרוח משפט.** שופט את רוחו: **שרודה ביצרו.** שכובש יצרו וחוזר בתשובה מן העבירה שעבר: **ומתגבר ביצרו.** מרגיז יצ"ט על יצה"ר אם יצה"ר אמר לו עשה עבירה זו לא דיו שנמנע מן העבירה אלא הולך ועושה מצוה. ומתגבר עליה מרודה: **שערה.** אלו בתי כנסיות: **מה נשתנו אלו מאלו.** שיש בהם מדות הללו מן השאר אמר הקב"ה ביין שגו: **ואין פלילה אלא דיינין:** **מתני' יצאו אנשים בני בליעל מקרבך.** שאין להם חלק לעוה"ב: **וידיחו את (אנשי) [יושבי] עירם.** הא אין נהרגים עד שיהיו מדיחיה מאותה העיר ומאותו השבט עצמה דכתיב מקרבך מקרב אותו שבט עצמו: **עד שיודח רובה.** דכתיב [דברים יג] יושבי העיר משמע ישובה של עיר היינו רובה. לישנא אחרינא עד שיודח רובה דכתיב מקרבך קרי ביה מרובך: ה"ג **עד שיודח רובה עד שידיחוה אנשים: או שהיו מדיחיה חוצה לה.** שלא היו מאותה העיר: **הרי אלו כיחידים.** שהן בסקילה וממונן פלט: **וצריכים ב' עדים והתראה לכל אחד.** כדיליף בגמרא [ב] יחידים בסקילה לפיכך ממונן פלט ומתוך שהחמרת עליו במיתתו הקלת עליו בממונו: **הכה תכה את יושבי העיר ההיא לפי חרב החמרת והגמלת העוברת ממקום למקום מצילין.** מדכתיב יושבי מכלל דשיירה של חמרים וגמלים שנשתהו בעיר ל' יום כדמפרש בגמרא [קיב.] דהוו להו יושבי העיר הרי אלו מצילין אם רוב אנשי העיר הודחו וחמרים וגמלים משלימין המיעוט ועושה אותם רוב מצילין עליהם שאין ממונם אבד אלא נדונים כיחידים. וגורמין נמי לעשות אותה עיר הנדחת אם משלימים לעיר הנדחת לעשות רוב אלא הא פסיקא טפי דחמרת וגמלת אין דעתם מעורבת עם בני העיר להיות נדונין עמהן: ה"ג **החרם אותה וכל אשר בה מכאן אמרו צדיקים וכו' ושל רשעים בין מתוכה בין מחוצה לה אבודים.** בגמרא [שם] מפרש לה מדכתיב כל: **ואת כל שללה תקבוץ אל תוך רחובה אין לה רחוב עושין לה רחוב.** ולתוכה דהשתא נמי משמע: **היה רחובה חוצה לה.** שמקום קבוץ בני העיר היה חוץ לעיר כונסין אותה לעיר שצריך לעשות לה רחוב בתוכה. רחוב פרטיא גדולה: **את העיר ואת כל שללה ולא שלל שמים.** דשלל שמים פלט: **מכאן אמרו הקדשות שבתוכה יפדו.** כלומר אין נשרפין

אלא הרי הם כשאר הקדש שצריך פדייה כ"ש דשלל שמים הם: **ותרומות ירקבו.** ובגמ' [קיב:] מוקמי לה בתרומה ביד כהן דממון כהן הוא וחל עליה איסור דעיר הנדחת דנהי דבשריפה לא הויא עם שאר שללה דקדש אקרי ולא מזלזלינן ביה כולי האי: **מעשר שני.** אע"פ שהוא נאכל לישראל הואיל וקדש איקרי לא אמרי' ישרף אלא יגנז וכן כתבי הקדש יגנזו: ה"ג **כליל לה' אלהיך אר"ש אמר הקב"ה וכו' כאילו אתה מעלה עולה שהוא כליל לפני: לא תעשה גנות ופרדסין וכו'.** בגמ' [קיג.] מפרש במאי פליגי: **לכמו שהיתה.** בישוב בתים: **גמ' יצאו הם ולא שלוחם.** אם המדיחין עצמן יצאו והדיחו והרי הם מרובים ודנין בסייף אבל אם הדיחו ע"י שליח כיחידים הם בסקילה וממונם פלט: **אין אנשים פחות מב'.** דע"י מדיח אחד אין נעשית עיר הנדחת: **מקרבך.** משמע באמצע ולא מן הספר שאם היתה עיר של ספר בין מחוז עובדי כוכבים למחוז ישראל אינה נעשית עיר הנדחת דגזירת הכתוב היא שלא תעשה עיר הנדחת: **יושבי העיר ולא יושבי עיר אחרת.** דהיינו מדיחי' מחוצה לה: **לאמר נלכה ונעבדה.** משמע שצ"ל לפניו שכך אומרים נלכה ונעבדה ואין אמירה אלא בעדים. אלמא צריך עדים לכל אחד ואחד שיעידו עליהם מה שאמרו וה"נ צריך התראה לכל א' וא' מהם: **חולקין עיר אחת.** בתחלה כשחלקו ישראל את הארץ היו רשאין ליתן ולחלוק עיר א' לב' שבטים כגון אם אירע להם עיר בתחום ומקצת מושכת לתחום אחר שבט אחד נוטל חלק כאותו קצת הארץ. ע"פ הגורל נחלקה הארץ אם נפתלי עולה תחום ניגוסר עולה עמו דהכי אמרינן בב"ב בפרק י"נ ומנחילין (דף קכב.): **אין חולקין.** אלא כולה של אותו השבט שרובה בתחומה: **מאי לאו אע"ג דמדיחיה מאותה עיר.** אם יהיו מאותו שבט נעשית עיר הנדחת ואי לא לא שאם אינו מאותו שבט שהודחו אלא משבט אחר שבעיר אינו בסייף אלא בסקילה אלמא אפשר שיהו מן אותה העיר ולא מאותו שבט וה"ד כגון שחלקו עיר אחת לשני שבטים: **לא.** לעולם אימא לך דאין חולקין והיכי משכחת לה מאותה עיר ולא מאותו שבט כגון דנפלה למדיחיה בירושה מקצת העיר ע"י בת יורשת נחלה: **ערים תשע מאת שני השבטים האלה.** ממטה יהודה וממטה שמעון נטלו ט' ערים ונתנום ללוים: **מאי לאו דשקל מהאי ד' ופלגא.** שהיתה עיר א' של יהודה ושמעון ונטלו מהם אלמא חולקין עיר אחת לשני שבטים: ה"ג **לא ד' מהאי וה' מהאי: א"ה לפרוש פרושי.** הי ניניהו שבט דשקיל מיניה ה' והי ניניהו דשקיל מיניה ד' ואמאי כתיב ערים תשע מאת שני השבטים משמע דבשוה שקל:

קשיא

עין משפט נר מצוה

לה א מיי' פ"ד מהל' ע"ז הלכה ב סמג עשין טו:
לו ב מיי' שם (הלכה ה) והלכה ו:
לז ג מיי' שם הל' ב:
לח ד מיי' שם הל' ו:
לט ה מיי' שם הל' ז:
מ ו מיי' שם הל' י:
מא ז מיי' שם הל' ו:
מב ח מיי' שם הל' יג:
ט [מיי' שם הל' טו]:
מג י מיי' שם הל' טז:
מד כ מיי' שם הל' ח:
מה ל מ מיי' שם הל' ג:
מו נ מיי' שם הל' ד:

◆

תורה אור השלם

1. וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כֹּחַ אֲדֹנָי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר: במדבר יד יז
2. עֵדֹתֶיךָ נֶאֶמְנוּ מְאֹד לְבֵיתְךָ נַאֲוָה קֹדֶשׁ יי לְאֹרֶךְ יָמִים: תהלים צג ה
3. תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲדֹנָי מָעוֹן אַתָּה הָיִיתָ לָּנוּ בְּדֹר וָדֹר: תהלים צ א
4. בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יי צְבָאוֹת לַעֲטֶרֶת צְבִי וְלִצְפִירַת תִּפְאָרָה לִשְׁאָר עַמּוֹ: ישעיהו כח ה
5. וּלְרוּחַ מִשְׁפָּט לַיּוֹשֵׁב עַל הַמִּשְׁפָּט וְלִגְבוּרָה מְשִׁיבֵי מִלְחָמָה שָׁעְרָה: ישעיהו כח ו
6. וְגַם אֵלֶּה בַּיַּיִן שָׁגוּ וּבַשֵּׁכָר תָּעוּ כֹּהֵן וְנָבִיא שָׁגוּ בַשֵּׁכָר נִבְלְעוּ מִן הַיַּיִן תָּעוּ מִן הַשֵּׁכָר שָׁגוּ בָּרֹאֶה פָּקוּ פְּלִילִיָּה: ישעיהו כח ז
7. וְלֹא תִהְיֶה זֹאת לְךָ לְפוּקָה וּלְמִכְשׁוֹל לֵב לַאדֹנִי וְלִשְׁפָּךְ דָּם חִנָּם וּלְהוֹשִׁיעַ אֲדֹנִי לוֹ וְהֵיטִב יי לַאדֹנִי וְזָכַרְתָּ אֶת אֲמָתֶךָ: שמואל א כה לא
8. וְכִי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בִּפְלִלִים: שמות כא כב
9. יָצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי בְלִיַּעַל מִקִּרְבֶּךָ וַיַּדִּיחוּ אֶת יֹשְׁבֵי עִירָם לֵאמֹר נֵלְכָה וְנַעַבְדָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא יְדַעְתֶּם: דברים יג יד
10. הַכֵּה תַכֶּה אֶת יֹשְׁבֵי הָעִיר הַהִוא לְפִי חָרֶב הַחֲרֵם אֹתָהּ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּהּ וְאֶת בְּהֶמְתָּהּ לְפִי חָרֶב: דברים יג טו
11. וְאֶת כָּל שְׁלָלָהּ תִּקְבֹּץ אֶל תּוֹךְ רְחֹבָהּ וְשָׂרַפְתָּ בָאֵשׁ אֶת הָעִיר וְאֶת כָּל שְׁלָלָהּ כָּלִיל לַיי אֱלֹהֶיךָ וְהָיְתָה תֵּל עוֹלָם לֹא תִבָּנֶה עוֹד: דברים יג יז
12. וְלֹא יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַחֵרֶם לְמַעַן יָשׁוּב יי מֵחֲרוֹן אַפּוֹ וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים וְרִחַמְךָ וְהִרְבֶּךָ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ: דברים יג יח
13. וְאֶת עַיִן וְאֶת מִגְרָשֶׁהָ וְאֶת יֻטָּה וְאֶת מִגְרָשֶׁהָ אֶת בֵּית שֶׁמֶשׁ וְאֶת מִגְרָשֶׁהָ עָרִים תֵּשַׁע מֵאֵת שְׁנֵי הַשְּׁבָטִים הָאֵלֶּה: יהושע כא טז

מסורת הש"ס

א) עיין רש"ל במ"א, ב) [מגילה טו: ע"ש כמה שינויים ועי' בפירש"י שם], ג) [ר"ה יז:], ד) [עי' תוספות לעיל מז. ד"ה ואמאי], ה) בקרא הסית, ו) ב"ב ח., ז) [בסדר המשנה ליתא שנאמר], ח) [בסדר המשנה לא תבנה עוד], ט) [בסדר המשנה אפי' גנות וכו'], י) [לעיל מז:], כ) [הא דירושלים נחלקה לשבט יהודה ובנימין ע"פ הדיבור היה. תי' ביומא יב.],

◆

הגהות הגר"א

[א] גמ' רצונו. נמחק וני"ב לביותו: [ב] שם לישועתו. נמחק וני"ב לתפארתו: [ג] שם שנאמר נמחק: [ד] שם שנאמר נמחק:

◆

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] מתני' הרי אלו מצילין אותה שנאמר וכו' הרי אלו אובדין שנאמר וכו' כונסין אותה לתוכה שנאמר אלו ג"פ שנאמר נמחקו: ב] רש"י ד"ה וצריכין וכו' כדיליף בגמ' כאן הס"ד ומה"ד יחידים:

◆

מוסף רש"י

ולרוח משפט. לשופטים את רוחן יהיה לעטרה (מגילה טו:). **הרודה את יצרו.** כופהו לשוב בתשובה (שם. לבירסות דן את יצרו). **המתגבר ביצרו.** אינו הולך אחריו לעבור עבירה (שם). **שערה. אלו שמשכימין כו'.** והיינו שערה, שנעשים שוערים לפתוח דלתות בהשכמה ולאחר שם עד זמן נעילתו (שם). **גם אלה.** אלו הרשעים הנידונין בגיהנם, ביין שגו. כלומר אף הם עשו כהם לפיכך דנם (שם). **פקו פלילה.** לגיהנם נשפטו (שם). **החמרת והגמלת.** שיירה של חמרים ושל גמלים (ב"ב ח.).